

Мехович Сергій Анатолійович.

Доктор економічних наук, професор.

Тел.+38-050-402-62-12. E-mail: sm261245@gmail.com

(ORCID:0000-0001-7080-7609)

Кузьминський Костянтин Миколайович.

Аспірант PhD.

Тел. +38-050-781-53-31. E-mail : kkostay83@gmail.com

Кафедра економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут».

(ORCID: 0009-0005-2491-7440)

Перерва Олександр Петрович.

Аспірант PhD.

Тел.+38 0679401681 ; E-mail: pgpererva@gmail.com

Кафедра маркетингу. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ У ЄДИНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ЦИФРОВОМУ РИНКУ

Анотація. У статті розглянуто актуальні питання, пов'язані зі створенням єдиного міжнародного цифрового ринку. Умови, в яких належить функціонувати промислового комплексу України в найближчій перспективі знаходяться під впливом глобалізації. Найбільш впливовими факторами цих процесів є цифрова трансформація, пандемія та військові конфлікти. Надано стислу інформацію щодо сутності цих процесів. Зазначено, що діджиталізація здійснюється у межах економічної політики, яка в ЄС спрямована на створення єдиного міжнародного цифрового ринку. Наведено характерні риси цього процесу. Створення єдиного цифрового ринку є однією з головних перспектив та викликів сучасності. Цифровізація створила світ без кордонів та її впровадження вимагає нової форми управління на основі характерних для неї специфічних властивостей. Цей процес потребує вирішення ряду практичних і політичних питань у економічних та торговельних відносинах міжнародної спільноти. Ігнорування цих процесів, або необ'єктивна оцінка у підходах до їх здійснення може привести до катастрофічних наслідків у забезпеченні конкурентоспроможності окремих підприємств, регіонів і цілої країни. Зазначено, що проблема регулювання єдиного цифрового ринку полягає в забезпеченні можливості для єдиного ринку працювати в цифровому світі так само, як і в аналоговому. Це означає забезпечення кращого доступу для споживачів і компаній до електронних товарів та послуг на всій території ЄС, а також створення умов для розвитку цифрових мереж та сфери послуг і максимізації потенціалу зростання цифрової економіки ЄС.

Ключові слова: цифрова економіка, конкурентоспроможність, цифровізація, єдиний цифровий ринок.

Mekhovich Serhiy. Doctor of economic sciences, professor.

Tel. +38-050-402-62-12. E-mail: sm261245@gmail.com

(ORCID:0000-0001-7080-7609)

Kuzmynskyi Konstantin. PhD student.

Tel. +38-050-781-53-31. E-mail: kkostay83@gmail.com

Department of Business Economics and International Economic Relations. National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute".

(ORCID: 0009-0005-2491-7440)

Pererva Oleksandr. PhD student.

Tel. +38 0679401681 ; E-mail: pgpererva@gmail.com

Department of Marketing. National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

DIGITALIZATION AS A FACTOR OF COMPETITIVENESS IN THE SINGLE INTERNATIONAL DIGITAL MARKET

Abstract. The article deals with topical issues related to the creation of a single international digital market. The conditions under which the industrial complex of Ukraine should function in the near future are under the influence of globalization. The most influential factors of these processes are digital transformation, pandemic and military conflicts. Brief information on the essence of these processes is provided. It is noted that digitalization is carried out within the framework of economic policy, which in the EU is aimed at creating a single international digital market. The characteristic features of this process are given. The creation of a single digital market is one of the main prospects and challenges of our time. Digitization has created a world without borders, and its implementation requires a new form of management based on its specific properties. This process requires solving a number of practical and political issues in the economic and trade relations of the international community. Ignoring these processes, or biased assessment in approaches to their implementation can lead to catastrophic consequences in ensuring the competitiveness of individual enterprises, regions and the entire country. It is noted that the problem of regulating the single digital market is to ensure the possibility for the single market to work in the digital world in the same way as in the analog one. This means ensuring better access for consumers and companies to electronic goods and services throughout the EU, as well as creating conditions for the development of digital networks and services and maximizing the growth potential of the EU's digital economy.

Keywords: digital economy, competitiveness, digitization, single digital market.

Постановка проблеми. Процеси діджиталізації, характерні для першої половини ХХІ століття, супроводжуються екстернальними ефектами у розвитку країн, регіонів, виробничих підприємств та бізнесу. Вони суттєво впливають на бізнес-процеси, інноваційну активність, трансфер технологій і управління. Усе це вимагає від підприємств постійно здійснювати моніторинг своєї конкурентоспроможності та певним чином відповідати на виклики.

Європейський Союз (ЄС) активно підтримує та розвиває цифрову економіку як базис для розвитку усіх секторів економіки. Економічна політика ЄС має на меті сприяння розвитку єдиного цифрового ринку та перспективного створення

Цифрового союзу ЄС. Створення єдиного цифрового ринку є однією з головних перспектив та викликів сучасності. Цифровізація створила світ без кордонів та її впровадження вимагає нової форми управління на основі характерних для неї специфічних властивостей. Цей процес потребує вирішення ряду практичних і політичних питань у економічних та торговельних відносинах міжнародної спільноти. Ігнорування цих процесів, або необ'єктивна оцінка у підходах до їх здійснення може привести до катастрофічних наслідків у забезпеченні конкурентоспроможності окремих підприємств, регіонів і цілої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну сутність діджитал економіки розглядали та продовжують розглядати багато закордонних та вітчизняних науковців. Вперше поняття «діджитал економіка» у середині 1990-х років було визначено в роботах американських вчених Д.Трапскотта та Н. Негропonte. Вони розглядали діджитал-економіку як зростаючу взаємопов'язаність людей і організацій, що формується завдяки Інтернету. Автори назвали чотири основні сфери впливу діджитал технологій: майбутнє ринку праці, взаємодія з клієнтами, діджитал системи постачання та Інтернет речі [1,2]. Дослідженнями в цій галузі займалися Томас Л.Мезенбург, Е.Брайнджолфсон, Б.Кахін, Роб Клінг, Роберт Лемб та інші. Ці автори розділили діджитал економіку на чотири компоненти: діджитал продукти та послуги, змінні діджитал продукти та послуги, послуги та виробництво товарів, залежних від ІТ та власне ІТ-індустрія [3]. В подальшому класифікація діджитал економіки включала використання інформаційно-комунікаційних технологій для здійснення ділової активності. Це твердження стало початком виникнення нових, більш широких дефініцій діджитал економіки, згідно з якими будь-які види діяльності, засновані на діджитал технологіях, відносяться до діджитал економіки.

Різні підходи до трактування діджитал економіки представлені Європейською комісією, Європейським парламентом, розвідувальним підрозділом США, департаментом широкосмугового зв'язку та діджитал економіки (DVCDE) США, (компаніями McKinsey та Deloitte та іншими [4-7]. Певну увагу цьому терміну

приділили вітчизняні вчені та запропонували власні трактовки [8-11]. Аналіз теоретичних підходів до визначення цього поняття представила фахівець І.С. Литвиненко [12]. Питання державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки України розглянуто у докторській дисертації Т.Ф. Штець (2021р.). Цифрову трансформацію як імператив інноваційного розвитку бізнес-структур досліджено у докторській дисертації І.В. Струтинської (2020р.). Ці питання активно розглядаються також у багатьох дисертаціях, включаючи бакалаврські і магістерські. Цифрова стратегія на 2022-2025 роки передбачена у Програмі розвитку Організації Об'єднаних Націй.[13]

Проблеми розвитку цифрового ринку Європейського Союзу у своїх наукових працях досліджували такі економісти-міжнародники як С. Пірсог, А. Грігореску, К. Лінкару, Ф. Попа, Е. Лазарчук, Х. Сігурдарсон [14], К. Німан-Меткальф та І.Папагеоргіу [15], Д. Троїтіно [16] та інші вчені. Незважаючи на велику увагу до проблем діджиталізації з боку вчених і практиків, питання щодо створення єдиного міжнародного цифрового ринку та пов'язані з ним проблеми конкурентоспроможності потребують додаткових досліджень. Саме цим проблемам присвячено дійсну статтю.

Посановка завдання. Мета даного дослідження полягає у вивченні сучасних підходів до управління бізнес-процесами в контексті інноваційного розвитку інтернет-торгівлі, а також аналізі впливу діджиталізації на ефективність і конкурентоспроможність підприємств.аналіз сутності сучасних процесів трансформації цифрового ринку та їх впливу на формування глобальної конкурентоспроможності .

Виклад основного матеріалу. Четверта промислова революція привнесла у наш побут цифрові комунікації, взаємодію в соціальних мережах, електронну комерцію, а цифрові підприємства змінили і продовжують змінювати усі економічні і соціальні відносини [14]. Постійно генерується зростаючий обсяг даних, що призвело до необхідності створення абсолютно нових засобів і рівнів цінності. Ця фундаментальна трансформація спричинена промисловою

революцією. У своїх політичних рекомендаціях ЄС наголосив на необхідності того, щоб Європа очолила перехід до здорової планети та нового цифрового світу. Цифрові рішення, такі як системи зв'язку, штучний інтелект або квантові технології, можуть багатьма способами збагатити наше життя. У той же час, зловмисна кіберактивність може загрожувати нашому особистому добробуту або порушити нашу критичну інфраструктуру та створювати ширші проблеми безпеки. Непередбачені та непрогнозовані наслідки втручання штучного інтелекту у буття людства вже занепокоїли мешканців планети та Уряди практично всіх країн. Ця суттєва суспільна трансформація вимагає глибокого обмірковування на всіх рівнях щодо того, як протистояти тим її проявам, які прямо впливають на конкурентоспроможність підприємств та економік.. Підприємствам потрібна структура, яка дозволить їм починати свій бізнес, розширювати його, об'єднувати та використовувати дані, впроваджувати інновації та конкурувати чи співпрацювати на справедливих принципах. Це означає, що Європа повинна мати вибір і здійснювати цифрову трансформацію власним шляхом, не порушуючи паритет рівноваги у конкурентних відносинах. Європейський технологічний суверенітет починається із забезпечення цілісності та стійкості власної інфраструктури даних, мереж і комунікацій. Для цього потрібно створити належні умови для розвитку та розгортання власних ключових потужностей, тим самим зменшуючи залежність від інших частин земної кулі щодо найважливіших технологій. Здатність Європи визначати власні правила та цінності в епоху цифрових технологій буде зміцнена такими можливостями. Європейський технологічний суверенітет визначається не проти когось іншого, а через зосередження на потребах європейців і європейської соціальної моделі. На нашу думку, ЄС повинно залишатися відкритим для всіх, за умови, що ринкові суб'єкти будуть грати за європейськими правилами та відповідати європейським стандартам, незалежно від того, де вони знаходяться. Громадяни ж повинні мати можливість приймати кращі рішення на основі інформації, отриманої з неособистих даних. І ці дані мають бути доступними для

всіх – державних чи приватних підприємств, великих чи малих, стартапів чи гігантів. Це допоможе суспільству отримати максимум користі від інновацій та конкуренції та гарантувати, що кожен отримає вигоду від цифрового дивіденду.

Згідно прийнятій в ЄС політиці, протягом наступних п'яти років планується зосередитись на трьох ключових цілях, щоб гарантувати, що цифрові рішення будуть допомагати Європі йти власним шляхом до цифрової трансформації, яка працює на благо людей через повагу до наших цінностей[17-22].

➤ Технологія, яка працює для людей: розробка, розгортання та використання технологій, які реально змінюють повсякденне життя людей. Сильна та конкурентоспроможна економіка, яка опановує та формує технології таким чином, щоб поважати європейські цінності.

➤ Справедлива та конкурентоспроможна економіка: єдиний ринок без перешкод, де компанії будь-якого розміру та в будь-якому секторі можуть конкурувати на рівних умовах, а також можуть розробляти, продавати та використовувати цифрові технології, продукти та послуги в масштабі, який підвищує їхню продуктивність та глобальну конкурентоспроможність. При цьому споживачі можуть бути впевнені, що їхні права дотримані.

➤ Відкрите, демократичне та стале суспільство: середовище, яке заслуговує на довіру, в якому громадяни мають повноваження щодо того, як вони діють і взаємодіють, а також даних, які вони надають як онлайн, так і оффлайн.

Очікується, що вирішення цих задач дозволить Європі стати законодавцем мод у наступному. Європейський шлях до цифрової трансформації, який посилює демократичні цінності, повинен поважати фундаментальні права та робити внесок у стійку, кліматично нейтральну та конкурентоспроможну економіку. Щоб досягти цього, потрібна чітка структура, яка сприятиме надійній, цифровій взаємодії у суспільстві, як для людей, так і для компаній. Без цієї уваги до надійності життєво важливий процес цифрової трансформації не може бути успішним. Узагальнюючи означені ознаки діджиталізації, Європейська комісія щороку формує власний нормативний індекс цифрового розвитку економіки та

суспільства (Digital Economy and Society Index (DESI)). Його складовими виступають людський капітал (Human capital), охоплення комунікативними технологіями (Connectivity), інтеграція цифрових технологій (Integration of digital technology) та обсяг і доступність цифрових державних послуг (Digital public services) (рис.1)[17].

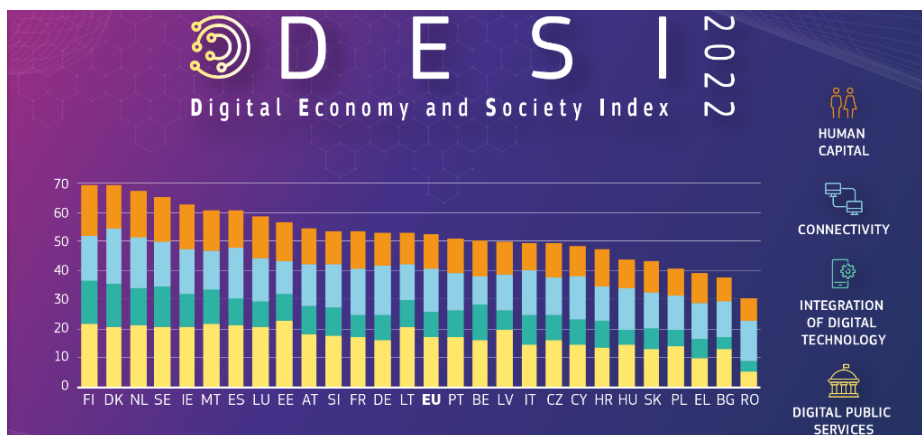

Рис. 1.- Індекс цифрового розвитку економіки та суспільства країн ЄС за даними Європейської комісії у 2022 р. [18].

Створення Європи, придатної для епохи цифрових технологій та штучного інтелекту, є складною задачею з багатьма взаємопов'язаними частинами. Digital Economy and Society Index (DESI) — це зведений індекс, що вимірює і порівнює прогрес країн ЄС в галузі цифрової економіки та суспільства. З 2014 року ЄК відстежує прогрес країн-членів ЄС у цифровій конкурентоспроможності та моніторить цифрові показники Європи у цілому за допомогою індексу DESI. Побудова екосистеми DESI в Україні супроводжується цифровізацією державних сервісів, бізнесу та доступом до технологій, що відкриває безліч можливостей. Важливо зрозуміти прогрес держави у цій сфері та покращувати цифровий досвід громадян. У цьому в країнах ЄС допомагає DESI (Індекс цифрової економіки та суспільства), який запровадила й Україна. Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, підписаною у 2014 році, уряд України зобов'язався привести своє законодавство у відповідність до стандартів ЄС. Україна має серйозні передумови для приєднання до DESI. Юридично прийнято Концепцію та План дій

з розвитку цифрової економіки та суспільства України. Однак потрібна більш сучасна цифрова стратегія, узгоджена з останніми стратегіями ЄС. Встановивши цілісну юридичну, політичну, інституційну, координаційну та методологічну структуру DESI, український уряд зможе не лише вимірювати та відстежувати, а й формувати політику цифрової трансформації на основі даних. 06 вересня 2023 року Кабінет Міністрів ухвалив розпорядження, яке затверджує перелік показників Індексу цифрової економіки та суспільства (Digital Economy and Society Index — DESI) в Україні, а також порядок збору та обміну даних щодо показників на основі Методології ЄС. Розпорядження забезпечить передумови для відстеження прогресу в напрямі цифрової економіки, а також порівняння власного шляху із цифровими економіками ЄС. Це рішення КМ відповідає цифровим цілям, які ЄС планує втілити до 2030 року. Україна відома як один із лідерів цифрової трансформації. DESI щорічно публікується Європейською комісією й вимірює прогрес держав-членів ЄС у досягненні цілей Програми цифрового десятиліття ЄС до 2030 року[23-26]. Ключові елементи DESI відповідають цифровим цілям ЄС: безпечна та стійка цифрова інфраструктура, цифрові навички, цифровізація бізнесу та цифровізація публічних послуг. Процес включення України до DESI залежить від спроможності регулярно надавати Європейській комісії необхідні статистичні дані, які зібрані відповідно до вимог ЄС. Включення України до DESI допоможе реалізувати державний потенціал цифрової конкурентоспроможності, а також сприятиме інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС. Впровадження DESI в Україні дасть змогу визначити динаміку та прогрес цифрового розвитку, порівнюючи з цифровими економіками ЄС, і таким чином сприятиме інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС. Затверджено перелік показників Індексу цифрової економіки та суспільства (DESI). Основними його компонентами визначено людський капітал, підключення до Інтернету, інтеграція цифрових технологій та цифрові державні послуги. Визначено також підкомпоненти з відповідними показниками. Розглянемо докладніше сутність цих компонентів.

1. Людський капітал:

- наявність навичок користувача Інтернету з показниками : кількість осіб, які володіють принаймні базовими цифровими навичками, відсотків , кількість осіб, які володіють вищими базовими цифровими навичками, відсотків; кількість осіб, які володіють принаймні базовими навичками створення цифрового контенту, відсотків
- наявність розширених навичок та розвитку з показниками: кількість спеціалістів, зайнятих у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (далі - ІКТ), віком від 15 до 74 років, відсотків; кількість жінок-спеціалістів у сфері ІКТ, відсотків; частка підприємств, що проводили навчання з метою розвитку у своїх працівників навичок у сфері ІКТ, у загальній кількості підприємств, відсотків; кількість випускників закладів вищої освіти за спеціальностями в галузі знань “Інформаційні технології” у сфері ІКТ, відсотків.

2. Підключення до Інтернету:

- фіксований широкосмуговий доступ до Інтернету з показниками : частка домогосподарств, які використовують фіксоване широкосмугове з'єднання для доступу до Інтернету, відсотків ; частка домогосподарств, які мають фіксований широкосмуговий доступ до Інтернету із швидкістю не менше 100 Мбіт/с, відсотків; частка домогосподарств, які мають фіксований широкосмуговий доступ до Інтернету із швидкістю не менше 1 Гбіт/с, відсотків;
- покриття фіксованого широкосмугового доступу до Інтернету з показниками: частка домогосподарств, які мають покриття мережами швидкісного широкосмугового доступу до Інтернету, відсотків; частка домогосподарств, які мають покриття мережами надвисокої пропускнуої здатності, відсотків;
- мобільний широкосмуговий доступ до Інтернету з показниками : діапазони радіочастот, гармонізовані та присвоєні для застосування радіотехнології 5G, відсотків; діапазонів радіочастот гармонізованого радіочастного спектра для застосування радіотехнології 5G; кількість населених пунктів, покритих радіотехнологією 5G, відсотків; частка населення, яке використовує мобільні пристрої для доступу до Інтернету, відсотків.

3.Інтеграція цифрових технологій:

- цифрова інтенсивність з показниками : частка підприємств із принаймні базовим рівнем цифрової інтенсивності у загальній кількості підприємств (групування за кількістю зайнятих працівників 10-249 осіб), відсотків;
- цифрові технології для бізнесу з показниками : частка підприємств , що використовують програмне забезпечення (ERP), у загальній кількості підприємств, відсотків; частка підприємств, що використовують соціальні медіа, у загальній кількості підприємств (за кількістю використаних соціальних медіа два або більше), відсотків ; частка підприємств, що проводять аналіз “великих даних”, у загальній кількості підприємств, відсотків; частка підприємств, що купують послуги хмарних обчислень, у загальній кількості підприємств, відсотків; частка підприємств, що використовують технології штучного інтелекту, у загальній кількості підприємств, відсотків; частка підприємств, що надсилають рахунки-фактури в електронній формі, у загальній кількості підприємств, відсотків;
- електронна комерція з покзниками: частка підприємств, що здійснюють електронну торгівлю, у загальній кількості підприємств (групування за кількістю зайнятих працівників 10-249 осіб), відсотків ;обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств, отриманий від електронної торгівлі (групування за кількістю зайнятих працівників 10-249 осіб), відсотків; частка підприємств, що здійснювали електронну торгівлю, у загальній кількості підприємств (групування за кількістю зайнятих працівників 10-249 осіб і за місцем розташування клієнтів держав - членів ЄС та інших іноземних держав), відсотків.

4.Цифрові державні послуги:

- електронний уряд з показниками: кількість користувачів послуг електронного врядування, відсотків: попередньо заповнені форми, балів (0-100) ; державні цифрові послуги для громадян, балів (0-100) ; державні цифрові послуги для бізнесу, балів (0-100) ; відкриті дані, відсотків максимального бала .

Періодичність подання даних та метаданих здійснюється щороку після початку функціонування сервісу збору даних - системи регуляторної звітності НКЕК у складі Електронної регуляторної платформи та встановлення центральним органом виконавчої влади у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра критеріїв для віднесення електронних комунікаційних мереж до мереж широкосмугового доступу, високошвидкісних мереж, мереж високої та надвисокої пропускної здатності.

Проведений аналіз свідчить про послідовність у створенні в ЄС єдиного цифрового ринку. Так, з метою усунення перешкод для транскордонних операцій і забезпечення юридичної визначеності для підприємств і споживачів встановлено рамки внутрішнього ринку для онлайн-послуг (Директива про електронну торгівлю (2000/31/ЕС). Цією Директивою було встановлено розуміння різних ролей провайдерів інтернет-послуг. Наступним кроком розвитку цифрового ринку в ЄС став «План дій електронного уряду 2010» від 2005 р., який визначив п'ять основних цілей [23]:

- 1) надати надійні та інноваційні послуги електронного уряду всім громадянам і таким чином подолати «цифровий розрив», намагаючись зробити цифрову Європу більш інклюзивною;
- 2) зробити ці послуги ефективними;
- 3) забезпечити всі державні закупівлі в режимі он-лайн;
- 4) забезпечити зручний, безпечний та авторизований онлайн-доступ, підкреслюючи необхідність безпечної ідентифікації;
- 5) посилити демократичне прийняття рішень за допомогою нових технологій.

Єдиний цифровий ринок визначається Європейською комісією, як електронний ринок, на якому здійснюється вільний рух товарів, фізичних осіб, електронних послуг і капіталу, а самі особи та компанії можуть без перешкод здійснювати онлайн-діяльність за умов підтримки чесної конкуренції, високого рівня захисту споживачів та персональних даних, незалежно від їхнього громадянства та місцезнаходження. Проблема регулювання полягає в

забезпеченні можливості для єдиного ринку працювати в цифровому світі так само, як і в аналоговому. Це означає забезпечення кращого доступу для споживачів і компаній до електронних товарів та послуг на всій території ЄС, а також створення умов для розвитку цифрових мереж та сфери послуг і максимізації потенціалу зростання цифрової економіки ЄС [26].

Відповідно до Загального регламенту захисту даних в Європейському орієнтирі, що вступив в силу з травня 2018 р., передача персональних даних європейських громадян в треті країни обмежені [27]. У ЄС розроблено стратегію щодо штучного інтелекту, яка, серед іншого, містить хартію про етику штучного інтелекту [27].

В цілому стратегія єдиного цифрового ринку полягає у збереженні позицій Європи як світового лідера в цифровій економіці та в допомозі європейським компаніям розвиватися у всьому світі. Вже на етапі формування Стратегії попередньо прогнозувалось, що такий ринок створить можливості для нових стартапів та існуючих компаній на ринку з понад 500 мільйонами людей, потенційно приносячи сотні мільярдів євро на рік в економіку ЄС, створюючи нові робочі місця та трансформуючи державні послуги.

Метою формування Єдиного цифрового ринку є реформування регуляторних положень і забезпечення їх більшої уніфікації в контексті захисту прав споживачів, авторських прав та онлайн-продажів. Європейська Комісія встановлює п'ять пріоритетних цілей ЄЦР [28]:

- 1) підвищити обсяг електронної комерції в ЄС шляхом протидії геоблокуванню та полегшенню міжнародної доставки посилок;
- 2) адаптація до цифрової епохи правил авторського права в ЄС;
- 3) оновлення регулювання аудіовізуального контенту в ЄС та співпраці з платформами для створення більш справедливих умов;
- 4) сприяння європейським фільмам, захист дітей та боротьба з мовою ненависті, посилення європейських можливості з реагування на кібератаки, зміцнивши Агентство Європейського Союзу з кібербезпеки (ENISA), забезпечити

- 5) кращий захист підприємств, державних установ і громадян ЄС;
- 6) допомога підприємствам будь-якого розміру, науковцям, громадянам та державним органам максимально використовувати нові технології, забезпечуючи наявність необхідних цифрових навичок та фінансування європейських досліджень у галузях охорони здоров'я та високопродуктивної комп'ютеризації процесів.

Діджиталізація та створення єдиного електронного ринку в Європейському Союзі (ЄС) здійснюють значний вплив на конкурентоспроможність підприємств та економіку країн-учасниць. Ці процеси трансформують традиційні бізнес-моделі, відкривають нові ринки та стимулюють інновації. Розглянемо детально, як ці зміни відбуваються та які переваги вони приносять для підприємств та економік ЄС.

Діджиталізація — це процес інтеграції цифрових технологій у всі аспекти бізнесу та суспільного життя. Вона включає використання інтернету, мобільних пристроїв, хмарних технологій, великих даних та штучного інтелекту. Ці технології змінюють спосіб, яким підприємства взаємодіють зі своїми клієнтами, співробітниками та партнерами. Саме в цьому способі криються переваги діджиталізації. Автоматизація процесів та використання великих даних дозволяють підприємствам швидше приймати рішення та зменшувати витрати. Вони забезпечують поліпшення доступу до ринків. Так, Інтернет дозволяє підприємствам легко виходити на глобальні ринки та залучати клієнтів з різних країн. Діджиталізація стимулює розвиток нових продуктів та послуг, що відповідають змінюючимся потребам споживачів. Використання аналітики даних та штучного інтелекту допомагає краще розуміти потреби клієнтів та пропонувати їм персоналізовані рішення[29-30].

Усе це спрямовано на підвищення конкурентоспроможності підприємств. Завдяки цифровим технологіям, нові підприємства можуть швидко виходити на ринок та конкурувати з великими компаніями.

Процеси глобалізації сприяють тому, що діджиталізація полегшує доступ до міжнародних ринків, дозволяючи підприємствам з будь-якої країни конкурувати на світовому рівні. У свою чергу, підприємства, які швидко адаптуються до нових технологій та створюють інноваційні продукти, отримують конкурентну перевагу. Єдиний електронний ринок (Digital Single Market, DSM) ЄС спрямований на створення єдиного цифрового простору, де бізнеси та споживачі можуть безперешкодно взаємодіяти. Основні елементи DSM включають:

- зняття бар'єрів для онлайн-торгівлі, а саме, спрощення процедур для транскордонної торгівлі та забезпечення рівного доступу до всіх товарів та послуг;
- модернізація правил авторського права через адаптацію законодавства для цифрової епохи, забезпечуючи справедливий баланс між правами авторів та доступом до контенту;
- покращення кібербезпеки завдяки забезпеченню високого рівня захисту даних та кібербезпеки для захисту споживачів та підприємств;
- спрямування інвестицій в цифрову інфраструктуру, що забезпечує розвиток високошвидкісних інтернет-мереж та інноваційних технологій, таких як 5G.

Єдиний цифровий ринок Європейського Союзу (ЄС) поряд з новими можливостями створює для підприємств виклики. Щоб залишатися конкурентоспроможними в умовах цифровізації та глобалізації, підприємства повинні адаптувати свої стратегії та процеси. Розглянемо які кроки потрібно зробити для забезпечення конкурентоспроможності підприємств в умовах єдиного цифрового ринку ЄС.

Крок 1. Підвищення технологічної спроможності. Цей крок пов'язаний з впровадженням сучасних ІТ-систем. Сучасні інформаційні технології є ключовими для підвищення ефективності бізнес-процесів. Використання систем управління підприємством (ERP), систем управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM) та інших інтегрованих інформаційних систем дозволяє оптимізувати внутрішні процеси, поліпшити обслуговування клієнтів і підвищити

загальну продуктивність. Переваги ERP-систем пов'язані з централізованим управлінням даними: ERP-системи об'єднують усі бізнес-функції в одну систему, що дозволяє мати централізоване управління даними та процесами.

Ці системи забезпечують підвищення ефективності виробництва за рахунок втоматизації рутинних завдань, що зменшує кількість помилок і витрат часу.

ERP-системи сприяють поліпшенню прийняття рішень. Доступ до аналітичних даних у реальному часі допомагає керівникам приймати більш обґрунтовані рішення.

CRM-системи сприяють покращенню взаємодії з клієнтами, допомагають ефективно керувати взаємовідносинами з клієнтами, що підвищує їх задоволеність. Аналіз даних про клієнтів допомагає краще розуміти їх потреби і поведінку. CRM-системи допомагають ідентифікувати нові можливості для продажів і покращити ефективність маркетингових кампаній.

Крок 2. Використання хмарних технологій. Хмарні технології забезпечують гнучкість, масштабованість та зниження витрат на ІТ-інфраструктуру. Вони дозволяють підприємствам зберігати і обробляти дані в хмарі, що забезпечує доступ до інформації з будь-якого місця і в будь-який час. Використання хмарних сервісів знижує потребу в інвестиціях у власну ІТ-інфраструктуру. Хмарні рішення легко масштабуються відповідно до потреб бізнесу. Хмарні платформи постійно оновлюються, що дозволяє підприємствам використовувати найсучасніші технології.

Крок 3. Використання Інтернет речей (IoT) та великих даних. IoT і аналіз великих даних дозволяють підприємствам отримувати більш точні та своєчасні дані для прийняття рішень. Це може включати моніторинг виробничих процесів, оптимізацію логістичних ланцюгів та прогнозування попиту. IoT дозволяє здійснювати моніторинг обладнання та процесів у реальному часі.

Збір даних з IoT-пристроїв дозволяє оптимізувати процеси та знижувати витрати.

Використання IoT сприяє покращенню обслуговування клієнтів, у продуктах дозволяє пропонувати нові послуги та покращити взаємодію з клієнтами.

У свою чергу аналіз великих даних допомагає передбачати зміну попиту та оптимізувати виробництво та дозволяє виявляти вузькі місця у процесах та знаходити способи їх усунення. Використання великих даних для аналізу поведінки клієнтів дозволяє створювати більш ефективні маркетингові кампанії.

Крок 4. Впровадження інновації та розвиток досліджень. Цей крок пов'язано з інвестування в дослідження та розвиток (R&D). Інновації є ключовим фактором конкурентоспроможності. Підприємства повинні активно інвестувати у дослідження та розвиток нових продуктів та послуг. Це може включати співпрацю з науково-дослідними установами, університетами та стартапами. Така співпраця забезпечує створення нових продуктів: Інвестиції в R&D допомагають створювати інноваційні продукти, що відповідають потребам ринку. Розробка нових технологій та методів дозволяє підвищити ефективність виробництва та знизити витрати. Підприємства, які активно займаються R&D, отримують конкурентні переваги на ринку.

Створення внутрішніх інноваційних центрів дозволяє підприємствам зосередити ресурси на розробці нових технологій та продуктів. Такі центри можуть бути місцем для експериментів та тестування нових ідей перед їх впровадженням у масове виробництво. Інноваційні центри дозволяють зосередити зусилля на розробці нових рішень.: Наявність експериментальної бази для тестування нових ідей дозволяє зменшити ризики та швидше впроваджувати інновації. Інноваційні центри сприяють співпраці з іншими компаніями, стартапами та науково-дослідними установами.

Цифровізація відкриває можливості для впровадження нових бізнес-моделей, таких як спільне використання ресурсів (sharing economy), або платформи (marketplace). Підприємства повинні бути готові адаптувати свої стратегії до нових умов ринку. Нові бізнес-моделі дозволяють підприємствам диверсифікувати свої джерела доходів. Спільне використання ресурсів дозволяє знизити витрати та підвищити ефективність бізнесу.

Крок 5. Розробка стратегії кібербезпеки. Зі зростанням кількості кіберзагроз підприємства повинні розробити комплексні стратегії кібербезпеки. Це включає захист від вірусів, фішингових атак, витоків даних та інших загроз. Основні елементи стратегії кібербезпеки полягають в наступному:

- оцінка ризиків: регулярна оцінка ризиків дозволяє виявити вразливості та розробити заходи для їх усунення;
- захист даних: впровадження заходів для захисту конфіденційних даних та забезпечення їх безпеки;
- впровадження систем моніторингу та захисту: системи моніторингу дозволяють виявляти загрози у реальному часі та швидко реагувати на них, а впровадження таких систем може значно знизити ризики кіберзлочинів;
- захист від атак: системи захисту допомагають запобігати атакам та знижувати їх вплив на бізнес, що підвищує довіру клієнтів до компанії.

Крок 6. Навчання персоналу. Кібербезпека починається з навчання працівників. Підприємства повинні регулярно проводити тренінги з кібербезпеки, щоб підвищити обізнаність працівників щодо сучасних загроз та способів захисту.

Навчений персонал краще розуміє ризики та знає, як діяти у випадку загрози.

Навчання допомагає створити культуру безпеки в організації. Обізнаний персонал працює ефективніше та робить менше помилок, пов'язаних з безпекою.

Крок 7. Розвиток людських ресурсів та підвищення кваліфікації працівників. Сучасні технології вимагають від працівників нових знань та навичок. Підприємства повинні інвестувати у підвищення кваліфікації своїх працівників через навчання, тренінги та професійні курси. Навчений персонал працює ефективніше та продуктивніше.

Інвестиції у розвиток працівників підвищують їх лояльність до компанії та знижують плинність кадрів. Працівники, які постійно навчаються, легше адаптуються до нових технологій та методів роботи.

Українські підприємства повинні активно залучати ІТ-таланти, які мають досвід у сучасних технологіях, таких як штучний інтелект, машинне навчання, великі дані

та кібербезпека. Це можна зробити через партнерство з університетами, організацію конкурсів та хакатонів. IT-таланти приносять нові ідеї та рішення, що підвищує інноваційність компанії. Залучення кваліфікованих спеціалістів дозволяє підприємству конкурувати на глобальному рівні. Нові таланти сприяють розвитку корпоративної культури та впровадженню нових підходів до роботи.

Розвиток культури інновацій всередині підприємства стимулює працівників до генерації нових ідей та їх впровадження. Це може включати створення внутрішніх інкубаторів, проведення конкурсів ідей та підтримку стартап-проектів. Працівники, які залучені до інноваційних процесів, відчують себе більш мотивованими та залученими. Культура інновацій сприяє швидкому тестуванню та впровадженню нових рішень та нових ідей.

Підприємства, які активно впроваджують інновації, отримують конкурентну перевагу на ринку.

Важливим і досить непростим кроком є адаптація до регуляторних вимог ЄС.

Єдиний цифровий ринок ЄС вимагає від підприємств дотримання певних стандартів та норм, таких як захист даних (GDPR) та кібербезпека. Підприємства повинні забезпечити відповідність цим стандартам, щоб мати можливість працювати на ринку ЄС.

Вихід на міжнародні ринки підвищує впізнаваність бренду та його репутацію.

Електронна комерція дозволяє підприємствам значно розширити географію своїх продажів. Впровадження електронних платформ для продажу товарів та послуг, таких як власні інтернет-магазини чи маркетплейси, є важливим кроком для розширення бізнесу. Електронна комерція знижує витрати на утримання фізичних магазинів та персоналу. Покупки онлайн стають зручнішими та швидшими для клієнтів. Співпраця з міжнародними компаніями допомагає підприємствам отримати доступ до нових технологій, ресурсів та ринків. Це може включати стратегічні альянси, спільні підприємства та партнерства. Партнерство з міжнародними компаніями дозволяє швидше виходити на нові ринки. Співпраця з іншими компаніями сприяє обміну знаннями та технологіями. Партнерство

допомагає підприємствам ставати більш конкурентоспроможними на глобальному ринку.

Висновки з проведеного дослідження. Дослідження діджиталізації підтвердило, що ці процеси є суттєвим фактором підвищення конкурентоспроможності підприємств. Єдиний Цифровий ринок ЄС має вагомий наслідок не лише для регіональної економіки, а для економіки всього світу, оскільки діджиталізація стала основою економічної політики у створенні єдиного міжнародного цифрового ринку. Цифровізація характеризується як світ без кордонів, без огляду на територію та відстані, а вплив таргетованої цифрової політики ЄС поширюється на функціонування цифрової економіки в усьому світі, особливо в суміжних країнах, які підпадають під дію Політики сусідства ЄС.

Україна сьогодні має тісні торгівельні відносини з країнами ЄС, тому у нашій країні повинні бути визначені конкретні межі і напрямки цифрової політики на основі довгострокового прогнозу розвитку економіки.

Забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах єдиного цифрового ринку ЄС вимагає впровадження сучасних технологій, інновацій, підвищення кібербезпеки, розвитку людських ресурсів, відповідності регуляторним вимогам, розширення ринків збуту, активного використання цифрового маркетингу та впровадження екологічних та соціально відповідальних практик. Діджиталізація та єдиний цифровий ринок відкривають нові можливості, але також ставлять перед підприємствами нові виклики. Тільки ті підприємства, які зможуть швидко адаптуватися до змін та активно використовувати нові технології, зможуть досягти успіху на сучасному конкурентному ринку.

Діджиталізація є незворотнім процесом, який відкриває нові можливості для підприємств, але водночас ставить перед ними нові виклики. Лише ті підприємства, які зможуть швидко адаптуватися до змін та активно використовувати нові технології, зможуть досягти успіху на сучасному конкурентному ринку.

1. Trapscott D. *The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence*. New York, NY: McGraw-Hill, 1996.
2. Lane N. Advancing the digital economy into the 21st century. [Information Systems Frontiers]. 1999. Vol. 1. No 3. P. 317–320.
3. Kling R., Lamb R. *IT and Organizational Change in Digital Economies. Understanding the Digital Economy* (E. Brynjolfsson, B. Kahin (eds)). Cambridge: MIT Press, MA, 2000. P. 295–324.
4. Economist Intelligence Unit. *Digital Economy Rankings 2010 Beyond E-Readiness* [Economist Intelligence Unit] London, 2010.
URL: http://graphics.eiu.com/upload/EIU_Digital_economy_rankings_2010_FINAL_WEB.pdf
5. EC. Expert Group on Taxation of the Digital Economy. [European Commission]. Brussels, 2013.
URL: http://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/gen_info/good_governance_matters/digital/general_issues.pdf
6. British Computer Society. *The Digital Economy* [British Computer Society]. London, 2014. URL: https://policy.bcs.org/sites/policy.bcs.org/files/digital%20economy%20Final%20version_0.pdf
7. G20 DETF. *G20 Digital Economy Development and Cooperation Initiative*. 2016. URL: <http://www.g20.utoronto.ca/2016/g20-digital-economy-development-and-cooperation.pdf>
8. Веретюк С.М., Пілінський В.В. Визначення пріоритетних напрямків розвитку цифрової економіки в Україні. *Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку*. 2016. № 2. С. 51–58.
9. Дєєва Н.Е., Делейчук В.В. Механізми залучення інвестицій емітентами в умовах розвитку цифрової економіки. *Молодий вчений*. 2018. № 3(2). С. 653–659.
10. Карчева Г.Т., Огородня Д.В., Опенько В.А. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки. *Фінансовий простір*. 2017, № 3(27). С. 13–21.
11. Сем'ячков К.А. Цифрова економіка та її роль в управлінні сучасними соціально-економічними відносинами. *Сучасні технології управління*. 2017, № 8(80).
12. Литвиненко І.С. Аналіз теоретичних підходів для визначення поняття «Діджитал економіка». - *«Молодий вчений»*, № 9 (97) , вересень, 2021 р., С.152-157.
13. Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй One United Nations Plaza New York, NY 10017. ПРООН 2022 р. <https://digitalstrategy.undp.org>
14. Pirciog S., Grigorescu A., Lincaru C., Popa F., Lazarczyk E. & Sigurdarson H. Mapping European high-digital intensive sectors-regional growth accelerator for the circular economy. *Environmental Economics and Management*. 2022. Vol. 10.
DOI: <https://doi.org/10.3389/fenvs.2022.1061128>
15. Nyman-Metcalf K. & Papageorgiou I. The European Union Digital Single Market—Challenges and Impact for the EU Neighbourhood States. *Baltic Journal of European Studies*. 2018. Vol. 8(2). P. 7–23, September. DOI: <https://doi.org/10.1515/bjes-2018-0013>
16. Troitiño D. The European Union Facing the 21st Century: The Digital Revolution. *TalTech Journal of European Studies*. 2022. Vol. 12. P. 60–78. DOI: <https://doi.org/10.2478/bjes-2022-0003>
17. European Commission *Shaping Europe's digital future*. 2020. URL: https://eufordigital.eu/wp-content/uploads/2020/04/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_4.pdf
18. European Commission *Coordinated Plan on Artificial Intelligence*. 2023. URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/coordinated-plan-artificial-intelligence>
19. Shishelina L. & Ivanova V. Estonian Presidency in the EU Council: expectations and results. *Scientific and Analytical Herald of IE RAS*. 2018. P. 24–28. DOI: <https://doi.org/10.15211/vestnikieran220184>
20. URL: https://eufordigital.eu/wp-content/uploads/2020/06/DESI2020_The_maticchapters-Full_European_Analysis.pdf <http://eufordigital.eu/library/shaping-europes-digital-future/>
21. Nyman-Metcalf K. & Papageorgiou I. The European Union Digital Single Market—Challenges and Impact for the EU Neighbourhood States. *Baltic Journal of European Studies*. 2018. Vol. 8(2). P. 7–23, September. DOI: <https://doi.org/10.1515/bjes-2018-0013>

22. Schmidta C. & Krimmer R. How to implement the European digital single market: identifying the catalyst for digital transformation. *Journal of European Integration*. 2022. Vol. 44. DOI: <https://doi.org/10.1080/07036337.2021.2011267>
23. European Union A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. URL: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20 version.pdf>
24. European Union A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. URL: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20 version.pdf>
25. European Commission EU-Georgia Trade Deep and Comprehensive FreeTrade Area (DCFTA). URL: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu-georgia-deep-and-comprehensive-free-trade-area>
26. European Commission EU-Georgia Trade Deep and Comprehensive FreeTrade Area (DCFTA). URL: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu-georgia-deep-and-comprehensive-free-trade-area>
27. Lexing Le marché unique numérique : un objectif réaliste ou utopique? URL: <https://www.alain-bensoussan.com/avocats/marche-unique-numerique/2018/08/10/>
28. European Commission Communication Artificial Intelligence for Europe. 2023. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/communication-artificial-intelligence-europe>
29. European Commission Coordinated Plan on Artificial Intelligence. 2023. URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/coordinated-plan-artificial-intelligence>
30. Всі там будемо: що таке хмарні сервіси і чому вони так стрімко розвиваються. URL: <https://businessviews.com.ua/ru/tech/id/hmari-dlja-biznesu-2003/>

REFERENCIS

1. Trapscott D. *The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence*. New York, NY: McGraw-Hill, 1996.
2. Lane N. Advancing the digital economy into the 21st century. [Information Systems Frontiers]. 1999. Vol. 1. No 3. P. 317–320.
3. Kling R., Lamb R. IT and Organizational Change in Digital Economies. *Understanding the Digital Economy* (E. Brynjolfsson, B. Kahin (eds)). Cambridge: MIT Press, MA, 2000. R. 295–324.
4. Economist Intelligence Unit. *Digital Economy Rankings 2010 Beyond E-Readiness* [Economist Intelligence Unit] London, 2010.
URL: http://graphics.eiu.com/upload/EIU_Digital_economy_rankings_2010_FINAL_WEB.pdf
5. EC. Expert Group on Taxation of the Digital Economy. [European Commission]. Brussels, 2013.
URL: http://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/gen_info/good_governance_matters/digital/general_issues.pdf
6. British Computer Society. *The Digital Economy* [British Computer Society]. London, 2014. URL: https://policy.bcs.org/sites/policy.bcs.org/files/digital%20economy%20Final%20version_0.pdf
7. G20 DETF. *G20 Digital Economy Development and Cooperation Initiative*. 2016. URL: <http://www.g20.utoronto.ca/2016/g20-digital-economy-development-and-cooperation.pdf>
8. Veretiuk C.M., Pilinskyi V.V. Vyznachennia priorytetnykh napriamkiv rozvytku tsyfrovoy ekonomiky v Ukraini. *Naukovi zapysky Ukrainskoho naukovo-doslidnoho instytutu zviazku*. 2016. № 2. S. 51–58.
9. Dieieva N.E., Deleichuk V.V. Mekhanizmy zaluchennia investytsii emitentamy v umovakh rozvytku tsyfrovoy ekonomiky. *Molodyi vchenyi*. 2018. № 3(2). S. 653–659.
10. Karcheva H.T., Ohorodnia D.V., Openko V.A. Tsyfrova ekonomika ta yii vplyv na rozvytok natsionalnoi ta mizhnarodnoi ekonomiky. *Finansovyi prostir*. 2017, № 3(27). S. 13–21.
11. Semiachkov K.A. Tsyfrova ekonomika ta yii rol v upravlinni suchasnymy sotsialno-ekonomichnymy vidnosynamy. *Suchasni tekhnolohii upravlinnia*. 2017, № 8(80).

12. Lytvynenko I.S. Analiz teoretychnykh pidkhodiv dlia vyznachennia poniattia «Didzhital ekonomika». - «Molodyi vchenyi», № 9 (97) , veresen, 2021 r.,S.152-157.
13. Prohrama rozvytku Orhanizatsii Obiednanykh Natsii One United Nations Plaza New York, NY 10017. PROON 2022 r. <https://digitalstrategy.undp.org>
14. Pirciog S., Grigorescu A., Lincaru C., Popa F., Lazarczyk E. & Sigurdarson H. Mapping European high-digital intensive sectors-regional growth accelerator for the circular economy. Environmental Economics and Management. 2022. Vol. 10.
DOI: <https://doi.org/10.3389/fenvs.2022.1061128>
15. Nyman-Metcalf K. & Papageorgiou I. The European Union Digital Single Market—Challenges and Impact for the EU Neighbourhood States. Baltic Journal of European Studies. 2018. Vol. 8(2). P. 7–23, September. DOI: <https://doi.org/10.1515/bjes-2018-0013>
16. Troitiño D. The European Union Facing the 21st Century: The Digital Revolution. TalTech Journal of European Studies. 2022. Vol. 12. P. 60–78. DOI: <https://doi.org/10.2478/bjes-2022-0003>
17. European Commission Shaping Europe's digital future. 2020. URL: https://eufordigital.eu/wp-content/uploads/2020/04/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_4.pdf
18. European Commission Coordinated Plan on Artificial Intelligence. 2023. URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/coordinated-plan-artificial-intelligence>
19. Shishelina L. & Ivanova V. Estonian Presidency in the EU Council: expectations and results. Scientific and Analytical Herald of IE RAS. 2018. P. 24–28. DOI: <https://doi.org/10.15211/vestnikieran220184>
20. URL: https://eufordigital.eu/wp-content/uploads/2020/06/DESI2020_The_maticchapters-Full_European_Analysis.pdf <http://eufordigital.eu/library/shaping-europes-digital-future/>
21. Nyman-Metcalf K. & Papageorgiou I. The European Union Digital Single Market—Challenges and Impact for the EU Neighbourhood States. Baltic Journal of European Studies. 2018. Vol. 8(2). P. 7–23, September. DOI: <https://doi.org/10.1515/bjes-2018-0013>
22. Schmidta C. & Krimmer R. How to implement the European digital single market: identifying the catalyst for digital transformation. Journal of European Integration. 2022. Vol. 44. DOI: <https://doi.org/10.1080/07036337.2021.2011267>
23. European Union A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. URL: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
24. European Union A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. URL: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
25. European Commission EU-Georgia Trade Deep and Comprehensive FreeTrade Area (DCFTA). URL: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu-georgia-deep-and-comprehensive-free-trade-area>
26. European Commission EU-Georgia Trade Deep and Comprehensive FreeTrade Area (DCFTA). URL: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu-georgia-deep-and-comprehensive-free-trade-area>
27. Lexing Le marché unique numérique : un objectif réaliste ou utopique? URL: <https://www.alain-bensoussan.com/avocats/marche-unique-numerique/2018/08/10/>
28. European Commission Communication Artificial Intelligence for Europe. 2023. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/communication-artificial-intelligence-europe>
29. European Commission Coordinated Plan on Artificial Intelligence. 2023. URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/coordinated-plan-artificial-intelligence>
30. Vsi tam budemo: shcho take khmarni servisy i chomu vony tak strimko rozvyvaiutsia. URL: <https://businessviews.com.ua/ru/tech/id/hmari-dlja-biznesu-2003/>

Надійшла до редакції 07.04.2024.